

ԱՐԱՐԱՏ

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՊԵՏՄԵԿԱՆ, ԲԵՆԵՍԻՐԵԿԱՆ, ԲԵՐՈՅԵԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ.

ԹԻԻ Զ. — ՇՐՋԱՆ Ը.

1875

ՏԱՐԻ Ը. — ՅՈՒՆԻՍ 50

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ.

Մի է աղբիւր Քրիստոնէական Ս. Կրօնի, եւ մի է Հիմն՝ Վարդապետ եւ Գրչիս Եկեղեցւոյն, որ է Յիսուս Քրիստոս Փրկիչն տիեզերաց:

Այսպէս կգաւանի եւ կպաշտէ Ընդհանրական՝ Մի՝ Սուրբ եւ Առաքելական Եկեղեցին Քրիստոսի:

Այսպէս աւետարանեցին եւ ուսուցին Ս. Առաքելքն ուր որ գնացին եւ քարոզեցին զՔրիստոս:

Առաքելքն ընդ ամենայն աշխարհ ցրուեցան քարոզելոյ Համար, եւ իւրաքանչիւրն առանձին վիճակ ունեցաւ, սակայն նոցա քարոզութիւնք միօրինակ էր, թէ՛ Քրիստոս, թէ Հայր, թէ Սուրբ Հոգի, ուսուցին, նա եւ Հաւատալ յԱմենասուրբ Երորդութիւնն, յուսալ ի մի Աստուած, սիրել զԱստուած եւ զընկերն եւլն:

Իւրաքանչիւր առաքել՝ իւր քարոզութեան արդեանց Համաձայն՝ մի մի Յաջորդութիւն ունեցաւ՝ եւ ի մասնա-

ւորի իւր արգիւնաւորած Եկեղեցւոյ Պետ Հանդիսացաւ, սակայն ընդհանուր առմամբ՝ իբրեւ ի Հօր եւ ի Հոգի, ի մի գլուխն Քրիստոս նուիրագործուած էր եւ է Համայն Քրիստոնէական Եկեղեցին:

Նոցա մէջ ոչ ոք ներեց ինչեան՝ միւսոց վերայ գերիշխան եւ դատաւոր Հանդիսանալոյ մտածել անգամ՝ թող թէ ջանալ, եւ ամենեքեան մի էին ի Քրիստոս Յիսուս, ըստ որում ի Քրիստոսէ ուսած էին՝ որ ամենքն եւս նորա աշակերտներն են, եւ թէ՛ «Ով որ ի նոցանէ (Առաքելաներէն) մեծ լինել կամի, ամենուն պաշտօնեայ պիտի լինի, եւ ով որ առաջին լինել կկամենայ, ամենուն ծառայ պիտի լինի» (Մատթ. Ի. 26: — Մարկ. Ժ. 43—4):

Առաքելք քարոզելով զՔրիստոս՝ երբէք կրօնական տարապարտ ինդիւններ չէին յարուցաներ եւ չյարուցին Եկեղեցւոյ մէջ, այլ միա դրին կրօնի եւ դաւանութեան էական մասանց եւ այնպէս ուսուցին, չնայելով որ՝ իւրաքանչիւր առաքել՝ Հաւատացելոց ընդունակութեանց եւ տեղական ինչ ինչ Հանգամանաց հետեւելով՝ երբեմն ի

միմիանց տարբեր եւ ըստ երեւութին միմեանց հակառակ օրէնքներն արարողութիւններ եւ ծէսեր կհաստատէին, եւ ամենուն նպատակն էր՝ ամենուն հետ ամեն լինել՝ որպէս զիշահեն զամենն եւս ի Քրիստոս, սակայն հաւատոյ էական մասանց մէջ միմեանց համաձայն եւ կրօնի նախանձախնդիր էին՝ առանց երբէք մտածելոյ միմեանց վերայ չար նախանձ՝ ատելութիւն՝ անարգանք՝ կեղեքմունք եւ բռնապետական միջոցներ։ Ինչպէս վերեւ յիշեցի, նոցա օրերով եւս կային իւրաքանչիւր Առաքելոյ արդիւնաւորած՝ եկեղեցւոյ մէջ օրինական՝ ծիսական եւ արարողական տարբերութիւններ, բայց սակայն կարեւորութիւն եւ նշանակութիւն չէին տար՝ եւ այսպիսի տարբերութեանց համար միմեանց դէմ՝ ատելութիւն եւ նախադիրք չէին հնարեր՝ թող թէ ~~անարարականութիւն~~ բանալ։

Բայց մի քանի դար հազիւ տեւեցին Քրիստոնէական վարդապետութեան եւ կրօնի ճշմարտութեանց պարզ դաւանութիւնք՝ եւ ահա սկսան կրօնական դաւանաբանական կնճիռներ եւ վէճեր ի վեր գալ, մի եւ նոյն Քրիստոսը գաւառող եւ պաշտող եկեղեցեաց մէջ խորութիւններ արկանել, միմեանց վերայ գերիշխան՝ գաղաւթ եւ հրամայող լինելոյ յանդուգն՝ չարագրգիռ եւ զղուելի խլրտումներ յարուցանել՝ մինչեւ որ Նիկիոյ՝ Կոստանդնուպօլսոյ եւ Եփեսոսի՝ առաջին՝ ըստ ամենայնի իրական արդեամբք Տէր-~~Երեմիայի~~ եղող Ա. Ժ. Կ. Կ. հաւաքուեցան, եւ ըստ ժամանակին սահմանադրեցին ինչ որ հարկ եւ

արժան էր, սակայն չկարողացան եւ հնարաւոր չէր մի այնպիսի տնօրէնութիւն անել՝ որ իսպառ արդելէին կրօնական տարապարտ խնդիրներ եւ վէճեր յարուցանել, իւրաքանչիւր եկեղեցեաց անկախ ինքնուրույնութիւն՝ ազատութիւն եւ պատիւը ապահովել, վերջապէս՝ Քրիստոնէական եկեղեցւոյ նախնական պարզ դաւանութեանց եւ պաշտամանց մէջ յարատեւել՝ միտ դնելով եւ ~~Նիկիայի~~ ~~Լադիսայի~~ բովանդակութեամբ հաւատոյ էական մասանց սահման աւանդել եւ զայն յաւետ պաշտել եւ պաշտպանել տալ։

Ուստի հետզհետէ այնքան կրօնական խնդիրներ եւ կնճիռներ յարուցուեցան անհանգիստ եւ չարամիտ անձինքներէն, որ եկեղեցւոյ մէջ խորութիւններ աւելի յաճախեցին եւ շատացան, եւ այն աստիճան միմեանց դէմ՝ ատելութեամբ զինուեցան եւ չար ոգի տածեցին, որ առաքելական՝ մի՝ սուրբ եւ բնդհանրական եկեղեցւոյ՝ առաքելական եւ յաջորդ մի քանի դարուց մէջ վայելած սէր եւ միութիւնը խանգարուեցաւ, պարզութիւնը խճողեցաւ, մինչեւ այնքան՝ որ այս եւ այն եկեղեցին զինքն միայն կհամարէր բուն Քրիստոնէական ճշմարիտ եկեղեցի, իսկ միւսը կամ միւսները՝ Այն Քրիստոնէական, եւ նորա անդամները իբրեւ դժոխոց գերիներ եւ արժանի ոգիներ։

Աւելի պարզ հասկացնելոյ համար՝ յականէ յանուանէ յիշատակեմք։

Առաքելոյ հաւատաւոր եւ հաւաքականաբար Մի՝ Սուրբ եւ Բնդհանրականը բաղկացնող եկեղեցեաց մէջէն Հայաս-

տանեայց անդրանիկ եկեղեցին՝ եւ Յու-
նաց՝ Ասորւոյ եւ Հռովմայեցւոց եկե-
ղեցիքը օրինակ առնումք։

Ա. Բ. եւ Գ. դարուց մէջ յիշատակեալ
եկեղեցեաց միմեանց հետ ունեցած սի-
րայիր յարաբերութիւնք եւ շաղկապք
շատ պարզ եւ գեղեցիկ կաւանդութիւն
եկեղեցական պատմութեանց մէջ, այն-
պէս որ՝ հաւատոյ ետիւն մասանց եւ
դաւանութեանց մէջ մի էին, խորու-
թիւն չկար, եւ միշտ ի միմեանց խոր-
հուրդ եւ խրատ կհարցանէին եւ կըր-
սէին, միմեանց եկեղեցական կարօտու-
թեանց կօգնէին եւլն եւլն։ Սակայն այ-
նուհետեւ՝ ազգային քաղաքական ան-
կախ կացութեան ունեցած յաջող կամ
ձախորդ փիճակ եկեղեցւոյ մէջ աղղե-
ցութիւն ներգործելոյ եւ օտարանպա-
տակ դերեր խաղալոյ թելադիր եղաւ,
եւ սկսաւ քաղաքականը կրօնականի
հետ խառնել եւ շփոթել, կրօնի ա-
նուամբ քաղաքական նպատակներ սը-
նուցանել եւ գործադրել։

Յունաց եկեղեցին՝ աշխարհաստան
եւ հզօր կայսերութիւնը թիկունք ու-
նենալով՝ եւ կայսրութեան ուժով, կամ
թէ՝ կայսրութիւնն կրօնի անուամբ
յանգգնեցաւ այնպիսի միջոցներու գի-
մել՝ որպէս զի յաջողէր այլ եկեղեցի-
քը իւր մէջ ի մի ձուլել եւ այլոց աղ-
ղային անկախութիւնքը միանգամայն
ջնջել, որով նա եղաւ՝ որ եկեղեցւոյ
նախնի սուրբ միութեան վերայ առա-
ջին հարուածը տուաւ։

Հայաստանեայց եկեղեցին եւ Ազգ-
քաջ զգաց Յունաց բուն նպատակ եւ
ջանքը, եւ Մեծն Աբրահիմ եւ Սահակ

Պարթեւի օրերում անհրաժեշտ եղած
միջոցները ի գործ դրաւ։

— Ասորիներն եւս ի վերջոյ զգացին,
եւ զգուշացան Յոյներէն։ —

Այնուհետեւ Յունաց եկեղեցին ա-
ւելի զինուեցաւ Հայոց գէմ, եւ հետողհե-
տէ մեծ ատելութիւն եւ հակակիր հա-
կառակութիւն սնուց։

Յոյնք՝ մինչդեռ ինքեանք եկեղեցւոյ
նախնական պարզութենէն աւելի կը-
շեղվէին եւ կհեռանային, կկարծէին որ
մեր եկեղեցին նոյն փիճակին կենթադ-
կուէր, եւ սկսան զՀայս գրգռելոյ եւ
սրտերը կարեւիւր խոցելոյ համար՝ ճա-
րեալ, հերքածով, հերքելիս եւլն ա-
նուններ տալ եւ անհաւատներէն շատ
ստոր դասել, անարգել, հայհոյել, քա-
նի քանի տեղեր Հայոց եկեղեցիքը քան-
դել, խաչերը խորտակել, խտրել Հա-
յաստանէն՝ այս ինքն Հայոց եկե-
ղեցւոյ դաւանութեանց վերայ քննու-
թիւններ բանալ եւ բացատրութիւններ
պահանջել եւլն, որոց հետեւանք եղած
ատելութիւնք եւ հակակրութիւնք դոյ-
սօր տիրած են երկու եկեղեցեաց մէջ։

Եղաւ ժամանակ՝ որ Հռովմայեցւոց
եկեղեցին քան զՅոյնս աւելի բարձր եւ
հզօր գիրք ունեցաւ եւ քաղաքական յա-
ջող բերմանց շնորհիւ՝ այլ տեսակ բռն-
ութիւններ բանեցոյց եւ զանազան
պահանջումներ առաջարկեց Յունաց
եկեղեցւոյն, եւ ենթագրելով եւ անգե-
լով՝ որ Յունաց եկեղեցին ճաւրոսած,
հերքածով եւլն եւ ուղղութեան հը-
րաւէր տուաւ եւ մինչեւ այն ադախն
խտուութեամբ կվարուէր, զի մինչ Յոյնք
քաղաքական դառն պատերազմներ վա-

րելով՝ Կ. Պօլիսը Օսմանեանց դէմ՝ կր-
պաշտպանէին եւ իւրեանց կայսերու-
թեան առջեւ եղած վտանգը եւս հե-
ռացնելոյ համար Հռովմայեցիներէն օգ-
նութիւն կհայցէին, Հռովմայ Պապն
կրօնական խնդիրները աւելի կստու-
կացնէր եւ կյուզէր, առաջարկութիւն-
ներ կհեղեղէր եւ զոյնս շատ նեղի լը-
ծած էր: Բայց երկուքն եւս ձեռնունայն
եղան:

Հռովմէական եկեղեցին աշխատեցաւ
Հայոց եկեղեցւոյ վերայ եւս մի եւ նոյն
նպատակաւ փորձեր փորձել եւ պատ-
գամներ եւս կխրկէր, եւ իբրեւ Հաւա-
տաբնիչ՝ դաւանաբանական բացատ-
րութիւններ կպահանջէր, ժողովներ
կառաջարկէր, եւ երբ դժուարութեանց
կհանդիպէր՝ կսկսանէր նախատել, Հա-
յոց եկեղեցին մոլորեալ է, հերձուա-
ծող եւ հերետիկոս է ասել եւ զրպար-
տել:

Մեղ պէտք չէ եւ ոչ յօդուածոյս
միտքն է նոցա յուզած խնդրոյ համար,
ինչպէս նաեւ զրպարտութեանց եւ հայ-
հոյութեանց նկատմամբ բանադատու-
թեանց ելնել եւ մանրագնին քննու-
թեան մտնել, այլ պէտք է հետեւցնել՝
եւ զայս քաջ հասկանալ, զի Յունաց
եւ Հռովմայեցւոց եկեղեցւոյ մէջ այժմ
այսպիսի համոզումն հաստատուած
կայ, եւ եթէ հարցնուի Հռովմայեցւոց,
կտեսնուի՝ որ Հայոց, Յունաց եւլն եկե-
ղեցիք մոլորեալ են, հերձուածող եւ
հերետիկոս են, նոցա անգամներ Քրիս-
տոնեայ չեն, նոցա մէջ երբէք հոգւոյ
փրկութիւն չկայ, հետեւաբար դժո-
խոյ որդիներ են յիշեալ եկեղեցեաց ան-

գամներն, եւ թէ՛ միայն Հռովմայեցւոց
եկեղեցին ուղղափառ՝ Քրիստոնէական՝
մի՛ սուրբ՝ առաքելական եւ ընդհան-
րական է, նորա մէջ միայն հոգւոյ փրկու-
թիւն կայ եւլն: Իսկ եթէ հարցնուի Յու-
նաց, մի եւ նոյն գաղափար եւ պատա-
խան կտեսնուի Հայոց եւ Հռովմայեցւոց
համար:

Արդ ուշադիր եւ ջերմեռանդ Քրիս-
տոնեայն լսելով այսպիսի բաներ՝ ինչ
պիտի ասէ, ո՞ւմ պիտի հաւատայ եւ
կրօնի վերայ որ աստիճան գաղափար
եւ սէր պիտի տածէ, եւ արդեօք չգայ-
թակղի՞ր եւ զգուանք չզգա՞ր:

Յայտնի բան է՝ որ խղճահար եւ ու-
միկ անձն կմտածէ, Քրիստոնէական
կրօնի վերայ կգայթակղի եւ զգուանք
կզգայ՝ եւ ինքնզինքն անկրօնութեան
կյանձնէ:

Բայց Հայոց եկեղեցւոյն դառնով՝ Սա-
կարծեհնայ կրկին արդեամբք, նախ՝
որ սա՛ իւր նախնեաց դաւանութեանց
եւ աւանդութեանց մէջ ջերմն աւանդա-
պահ եւ հաստատուն կացած է եւ անդր-
դուելի կպահէ Քրիստ. կրօնի սլարդ
վարդապետութիւնքը եւլն. եւ երկրորդ՝
զի սա այլոց եկեղեցեաց վերայ վիհանձ-
նաբար ներողամիտ աչօք կնայի, միշտ եւ
ամեն ժամանակ անյիշաչար զգացմամբք
եւ սիրով կբարեմաղթէ Քրիստոսա-
կան ընդհ. եկեղեցւոյ համար՝ «զի միա-
բանեսցէ զեկեղեցի իւր սուրբ շինեալ
ի վերայ հիման Առաքելոց եւ մարգա-
րէից», եւ դարձեալ՝ «եկեղեցեաց Քր-
իստոնէից հաստատութիւն», եւլն աղ-
երսելով՝ որոց մէջ կգտնուին Հռովմայե-
ցւոց եւ Յունաց եկեղեցիք եւս, եւ եր-

բէք նոցա դէմ հաւատաքննական գաղափար չտածեր, ոչ կհայհոյէ եւ ոչ անարգանք կտայ, այլ եւ ի պահանջել հարկին՝ ըստ արժանւոյն կյարգէ եւ իւր որդւոց եւս կուսուցանէ պատուել:

Հայաստանեայց եկեղեցին միանգամայն քաջ գիտէ եւ կհասկանայ Յունաց եւ Հռովմայեցւոց եւ նոցանման այլոց եկեղեցեաց՝ ինչպէս նա եւ բողոքականաց իւր դէմ յարուցած հալածմանց, շռայլած զրպարտութեանց եւ անդադար ժայթքած հայհոյութեանց բուն նպատակները, սակայն կարեւորութիւն չտար, եւ աւելի լաւ կհամարի միշտ հերքելով՝ հերքո՞ւածող՝ հայրեալ եւլին կոչուիլ՝ քան թէ նոցա նպատակներուն ունկն եւ միջոց տալ, որով եւ կտալահոյժէ իւր ինքնուրոյնութիւնը՝ գոյութիւնը եւ անկախ եկեղեցին:

Հայաստանեայց եկեղեցին հասարակական ոչ ատեան ունի եւ ոչ կճանաչէ՝ նորա հասարակ Աստուածաշունչ գրոց՝ — Ս. Աւետարանի եւ առաքելական թղթոց վերայ հիմնուած է, նորա զգացմանց եւ դաւանութեանց թարգման են եկեղեցական պաշտամունք, ժամերգութիւնք եւ արարողութիւնք, եւս եւ եկեղեցւոյ Ս. Հայրապետաց եւ Վարդապետաց ողջամիտ գրութիւնք:

Հայաստանեայց եկեղեցին քաջ գիտնալով այլոց եկեղեցեաց վիճակները եւ դրութիւնքը, նոցա մեծ թերութիւնքը եւ կարօտութիւնքը, առանց երբէք հրպարտանալոյ իւր ջերմաջերմ եւ ամենահաւատարիմ աւանդապահ լինելոյն եւ կրօնական բարինախանձախնդրութեան վերայ՝ — որ միշտ օտարներէն անգամ

վիտրուած եւ դրուատեալ է, — առանց երբէք զայլս անարգելոյ եւ հալածելոյ, առանց այլոց վերայ հաւատաքննիչ լինել կամենալոյ եւ նոցա եկեղեցական անկախութեան նախանձախնդրութեան եւ պատուոյ նկատմամբ մի վէրք կամ կրակիծ տալոյ՝ համբերատար առաքինութեամբ եւ հոգւով՝ զինքն վիրաւորողներուն եւ հալածողներուն կներէ՝ բայց ոչ երբէք կթողու եւ կներէ զինքն ջրնջելոյ փորձ փորձողներուն:

Եթէ իւր Քրիստոնեայ եղբայրը հոգւանուանողն (Մատթ. Ե. 22)՝ կգատապարտուի Աստուծմէ, հապա քանի՞ առաւել գատապարտութեան արժանի կլինին նոքա՝ որք Քրիստոնէական ամբողջ մի եկեղեցի կանարգեն, կհայհոյեն, կհալածեն, կնեղեն եւ ջնջել կնրկրտին քաղաքական չար նպատակներով՝ Աստուծոյ անունը եւ Քրիստոնէական կրօնը գործիք եւ միջոց շինելով՝ եւ հասարակական փորձելով:

Եւ դարձեալ՝ եթէ կասէ մեր Փրկիչ Յիսուս Քրիստոս՝ զի «Որ ոք գայ թակեցուսցէ զմի ի փոքրկանցս, յիս հաւատացելոց, լաւ է նմա՝ եթէ կախիցի երկան իշոյ՝ ընդ պարանոց իւր՝ եւ ընկղմիցի ի խորս ծովու» (Մատթ. ԺԷ. 6. եւլն), ապա քանի՞ առաւել ծանր գատապարտութեան արժանի է ի Քրիստոս հաւատացեալ մի ամբողջ եկեղեցի անարգելով միամիտները գայթակղեցնելոյ աշխատելն:

Այոքանը բաւական է իմացնելոյ համար նա եւ թէ՛ այժմ՝ ինչ դրութեան մէջ կգտնուի Քրիստոսի եկեղեցին, եւ որքան կարեկցութեան արժանի է եկե-

դեցւոյ այս վիճակի եւ քանի որ՝ քաղաքական այլ եւ այլ պայմաններ եւ նպատակներ այժմ առաւել կ'յաճախեն եւ երբէք յոյս չկայ որ դադարին, պէտք է շատ զգուշանալ իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ անկախութեան եւ ինքնուրոյն ազատութեան համար, եւ երբէք պէտք չէ պատիր խօսքերէն խաբուիլ եւ եկեղեցւոյ նախնական վիճակը արդիւնաւորել կեղծողներուն ծուղակներուն եւ խիստ խորամանկութեամբ եւ խարդաւանութեամբ հնարուած մեքենայութեանց մէջ որսացուիլ:

ՂԱԼՐԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԱՆԳՈՒՆԻ.

ՊԱՏՄԱՌԹԻՒՆ ՀԱՄԵՉԱՅ. ՌԻԱՅՈՂԱՅ.
ՀԵՐԶՈՒԱՆՈՂԱՅ ԵՒ ԲԱԺԱՆԵԼՈՅ ՅԵԿԵԼԵՑԻՈՅ ՀԱՅՈՑ.

(Շ-Բ-Ն-Ի-Ն-Է-Ի-Ն)

ՅՕԴ. ԺԳ.

Յովհանն Գ. հախաւակաւոր կաթողիկոս զանա 16:

(Ըմբ Տեառն 596): Երրահամու Սաթուղիկոսի յԱղթանից ի նզովին ժողովով զԱիւրիովն կաթուղիկոս Սարաց եւ յորոշին զնա յեկեղեցւոյն Հայոց, յաղագս ընդունելոյ նորին զՔաղկեդոնի Ժողովն, նա ինքն Աիւրիովն ամբաստան եղև զԱբրահամ Սաթուղիկոսէ առ Մօրիկ կայսր Յունաց ի վերայ այսր զործողութեան, եւ նա անսեալ եթէ Հայք ոչ ընդունին զայն, եւ Ժողով եւս արարեալ ընդ ամբաստանութիւն Աիւրիովն իրրե ոչ ընկալան Ապիսկոպոսք Հայոց ուրանօր դտան քրտան եւ մին անձինք ըստ մտաց կաթու-

ղիկոսին Սարաց եւ զժտութիւն եւս անկաւայսու ի մէջ Հայոց եւ Սարաց, ապա կայսրն որոշեալ զՀայս իւրոյ բաժնի յունական մասին ի հնազանդութենէ Երրահամու, (Թ. 600) կացուցանէ նոցա հախաւակաթու զՅովհաննէս կաթուղիկոս ի Սոփաց գաւառէ ի Բագարան զեղջէ, անդի ընկուութեան տալով նմա ի Սոփայս ըզքաղաքագիւղն Եւան: Եւս եղև պատճառ առաւել եւս սասականալոյ հախաւակութեանց ի մէջ Հայոց եւ Յունաց մինչև ցմահ Յովհաննու:

Բայց (Թ. 605) յառնել Խոսրովայ արքայի Սարսից ի վերայ քաղաքացն Յունաց յաւուրս Փոկասու կայսեր ի վրէժ մահուն Մօրկայ, փախուցեալ գոլով առ ահի պատերազմաց ի Սարին, որ էր ի բաժնին Յունաց՝ իրրե ի անդի ապահով, վարեցաւ ընդ գերեացն բազմութեան յետ երկուց ամաց պատերազմին յԱհմատան յԱշոտոյ զօրավարէ Հայոց՝ յորդոյ Սմբատայս պետին Բագրատունւոյ, եւ անդ ուրեմն յետ մեծասան ամաց գերեզմարութեանն իւրոյ՝ վախճանեալ՝ բերաւ մարմին նորա յԵւան եւ եղաւ յեկեղեցին, զոր իւր իսկ էր կառուցեալ: (Յովհ. Աթ. - Սամուէլ. - Եսողիկ Սարգապեան. - Արախոս):

ՅՕԴ. ԺԵ.

Սարգիս աշակերտ Յովհանն - Սարաւանէցոյ:

(Ըմբ Տեառն 629): Եւ զԱրախոս կոս Հայոց այն ինչ ընկալեալ զԺողովն Քաղկեդոնի ի Սարին՝ վերադարձաւ յաթոռն հայրապետութեան ի Վիլին, յընդառաջէն նմին ուխտի եկեղեցւոյն՝ Յովհան Սարաւանեցի Փիլիսոփոս կոչեցեա-